

1. **Kőrösi Csoma Sándor emlékkönyv**, 1992, *Szerk.: Fábian Ernő, Gazdáné Olosz Ella, Gazda József*
2. **Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain**, 1993, *Szerk.: Fábian Ernő*
3. **Kőrösi Csoma Sándor a lélek tükrében**, 1996, *Szerk.: Szász Tibor András*
4. **Kőrösi Csoma Sándor szellemútján**, 1998, *Szerk.: Gazda József*
5. **Kőrösi Csoma Sándor és tudományos műhelyeink**, 1999, *Szerk.: Gazda József*
6. **Kőrösi Csoma Sándor és a magyarság keleti eredete**, 2000, *Szerk.: Gazda József*
7. **Kőrösi Csoma Sándor és a magyar történelem útjai**, 2001, *Szerk.: Gazda József*
8. **Kőrösi Csoma Sándor és magyar mitoszaink**, 2002, *Szerk.: Gazda József*
9. **Kőrösi Csoma Sándor és a magyar nyelv**, 2003, *Szerk.: Gazda József*
10. **Kőrösi Csoma Sándor és a magyar keletkutatás**, 2004, *Szerk.: Gazda József, Szabó Etelka*
11. **Kőrösi Csoma Sándor, és kelet népei**, 2005, *Szerk.: Gazda József, Szabó Etelka*
12. **Kőrösi Csoma Sándor – test és lélek a keleti kultúrákban**, 2006, *Szerk.: Gazda József, Szabó Etelka*
13. **Kőrösi Csoma Sándor és keleti hagyományaink**, 2007, *Szerk.: Gazda József, Szabó Etelka*
14. **Kőrösi Csoma Sándor ésa magunk keresése**, 2008, *Szerk.: Gazda József és Szabó Etelka*
15. **Kőrösi Csoma Sándor – jelek térben és időben**, 2009, *Szerk.: Gazda József, Szabó Etelka*
16. **Kőrösi Csoma Sándor és az út**, 2010, *Szerk.: Gazda József, Szabó Etelka*
17. **Kőrösi Csoma Sándor és a népek önazonossága**, 2011, *Szerk.: Gazda József, Peti Botond, Szabó Etelka*

18. **Kőrösi Csoma Sándor – kultúrák keresztútján**, 2012, *Szerk.: Gazda József, Peti Botond, Szabó Etelka*
19. **Kőrösi Csoma Sándor – lelki élet, vallásosság**, 2013, *Szerk.: Gazda József, Szabó Etelka, Ferencz Attiláné Szócs Éva*
20. **Kőrösi Csoma – Mi a magyar**, 2014, *Szerk.: Ferencz Attiláné Szócs Éva, Gazda József, Szabó Etelka*
21. **Kőrösi Csoma Sándor – az igazság keresése**, 2015, *Szerk.: Ferenczné Szócs Éva, Gazda József, Szabó Etelka*

22. **Kőrösi Csoma Sándor – Nyomok az időben**, 2016, *Szerk.: Ferenczné Szócs Éva, Gazda József, Szabó Etelka*
23. **Kőrösi Csoma Sándor – Gyökereink**, 2017, *Szerk.: Ferenczné Szócs Éva, Gazda József*

Zárasképpen még egyetlen figyelemreméltó jelenségre kell utalnom, ez pedig az ott élő népek kollektív emlékezetére, a magyarsággal kapcsolatos ismereteikre vonatkozik. Ahogyan Közép-Ázsia – többségükben ótürk türk-utód – népei újabban szín pompás kurultájokon tesznek tanúságot hazánkban az egykori összetartozásról, ugyanennek számos jelével találkoztam Belő-Ázsiában is. Magukat hun-utódnépeknek valló nemzetiségek, elsősorban az ujugrok, ismételten lelkesen jelezték, hogy nem feledkeztek meg a jó kétezer évvel ezelőtti közös életünkről, az összetartozásunkról, egyszóval a keleti eredetünkről. Ezt ismételten megerősítették nekem az ujugur fővárosban, Üümqiben/Ürümcsiben, de ugyanezt hallottam a Takla Makan sivatag legnyugatibb szegélyének hatalmas oázis-városában, Kashgarban, aztán kisebb ujugur oázisokban is, mint Ruoqangban/Csarkilikban). Nem vagyunk tehát egyedül a nagyvilágban, vannak rokonnépeink, akik feloldják magánytudatunkat. Bízhatunk tehát a jövőnkben, Istenünkben, valamint reménykedhetünk a kölcsönös bátorításban: *„...vezesd még egyszer győzelemre néped...!”*

Bárdi László

ISSN 1842-9645

KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR – KÖTŐDÉSEK

KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR KÖTŐDÉSEK

2018

„A magyar őstörténet kutatása jelenleg még messze van attól, hogy kielégítő választ tudjon adni az Urál-vidéki, illetve az Észak-kaukázusi, a Kubán- és a Pontus-vidéki régészeti anyag összefüggéseiről, Kárpát-medencei kapcsolódásairól. Egy azonban biztosnak látszik: a magyar őstörténet kutatása többé már nem képzelhető el a Kaukázus térségében folytatott több tudományág – régészet, embertan, archeogenetika, néprajz, történettudomány, nyelvészet, etnomuzikológia – művelőinek szisztematikus feltáró munkája nélkül.”

M. Lezsák Gabriella

„Tisztában kell lennünk azzal is, hogy egy nép története nem a nyelv története! (...) Az emberi tulajdonságokat átörökítő géneket sem a nyelv hordozza, hanem az emberek. Az ethosz jellegzetességeit ezeknek az ethoszt alkotó embereknek a sokasága határozza meg, a tulajdonságaik átörökítése pedig génállományuk által történik.”

Pogátsa István

„Ha egy nép a saját, vagy uralkodóinak eredetét egy másik néphez köti, az mindenképpen egy sarkalatos értékpreferenciát takar, hiszen a benne élők számára egyértelmű orientációt ad, és hosszú távra meghatározza a nép kultúrájának mintázatait.”

SzathmáriBotond

KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR
KÖTŐDÉSEK

2018

A könyvet szerkesztették:
Ferenczné Szócs Éva és Gazda József

Készült a

Kovácsna Város Művelődési Háza

Nemzetstratégiai Kutatóintézet

Communitas Alapítvány

támogatásával, illetve segítségével.

Az írások közötti fotók a szerzők munkái.

A 39., 73., 114., 138., 167., 186., 229., 249., 279., 303., 346., 399., 418., 437., 439., 445., 453., 469., 493. lapon Sütő Zsolt / www.zsolt.ro / Kőrösi Csoma Sándor útját, a tibeti világot bemutató fotói láthatók.

© Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, 2018
ISSN 1842-9645

Készült a Sámán Kiadó nyomdájában Sepsiszentgyörgyön.

A borítólapon **Vincze László** munkája látható.

M. Lezsák Gabriella

BESZÁMOLÓ AZ ÉSZAK-KAUKÁZUSI RÉGÉSZETI KUTATÓUTAKRÓL

„Klaproth, Besse és Zichy kutatásainak szegényes eredménye ne riasszon el bennünket a szép feladattól. Ma biztosabb történettudományi alapon dolgozhatunk, mint ők, és ha meglesz a kitartás, ha biztosítva lesz a kutatómunka anyagi alapja, az óhajtott siker nem maradhat el!”

(Bendefy László, 1942)

A jelenlegi magyar régészeti kutatásokban a Dél-Urál és az Uráltól keletre lévő nyugat-szibériai területek kerültek ismét fókuszba az ott néhány éve ismertté vált honfoglaló magyar jellegű leletek alapján (Türk 2014, 23–25.) És bár a Kaukázus északi előterében is egyre bővül a honfoglaló magyar jellegű leletanyag, ennek ellenére ez a terület a magyar szakemberek többségének a tájékozódási holterébe tartozik (erről bővebben ld. M. LEZSÁK 2017b, 64–74.).

A 2016 tavaszán szerveződött kutatócsoport M. Lezsák Gabriella régész (MTA BTK TTI), Gáll Erwin régész-történész (Román Tudományos Akadémia Vasile Párvan Régészeti Intézet), Somfai Kara Dávid orientalista (MTA BTK Néprajzi Intézet) és Avar Ákos orientalista (ELTE Belső-Ázsia Tanszék) részvételével, ennek a hiánynak a felszámolását tűzte ki célul, amikor a Kaukázus északi előterére koncentrálni újraindította a térségre irányuló kutatásokat.¹ Mindenek előtt az Azovi-tenger (Meotisz) partvidékére és a Kaukázus térségére vonatkozó írott források és a szakirodalomban már publikált releváns régészeti leletanyag áttekintése történt meg (M. LEZSÁK 2016, 282–292.), majd a több éves itthoni kutatómunka után időszerűvé vált egy helyszíni expedíció megszervezése.

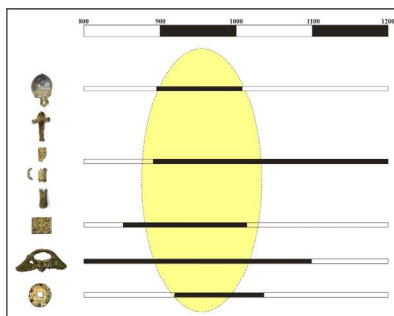
A 2016. október 15–30. és 2017. május 20 és június 3. között lezajlott régészeti kutatóutak célja az Észak-kaukázusi múzeumok 9–10. századi leletanyagának tanulmányozása, a honfoglaló magyar jellegű leletek felgyűjtése, dokumentálása és a helyi régészekkel való kapcsolatfelvétel volt. A két kutatóút során az expedíció résztvevői a Fekete-tenger keleti partvidéke, a Kubán-vidék, a Sztavropoli-hátság, Kabard-Balkárföld, Adige (Cserkesz) Köztársaság, Észak-Oszétia, Ingus- és Csecsenföld nagyobb múzeumaiba látogattak el, és közel 2 ezer tárgyfotót, mintegy ezeroldalmi dokumentum-másolatot készítettek, és több mint félszáz helyi régészeti kiadványt szereztek be, illetve kaptak ajándékba. A gyűjtőmunka összesen 14 város múzeumban zajlott, a helyi múzeumi vezetők, régészek és történészek hathatós segítségével.

¹ Az Észak-Kaukázus térségére irányuló helyszíni kutatások összefoglalását ld.: M. Lezsák 2017a., 53–75. Legutoljára az 1960-as években Erdélyi István végzett helyszíni gyűjtőmunkát. Eredményeit 2008-ban foglalta össze (Erdélyi 2008, 21–24.)

1. Az expedíció résztvevői (Gáll Erwin, M. Lezsák Gabriella, Somfai Dávid, Avar Ákos) és helyi vendéglátóik a Kuma-menti Burgun-Madzsar (RU, Sztavropoli járás) területén

A 2016. október 15–30. között lezajlott kutatóút érintette a Kubán-vidéket, a Sztavropoli-hátságot, Kabard-Balkárföldet, Észak-Oszeziát és Csecsenföldet. Az expedíció résztvevői Krasznodar, Anapa, Novorosszijszk, Nalcsik, Kiszlovodszk, Pjatigorszk, Vlagyikavkaz, Groznij, Bugyonnovszk városok múzeumaiban dokumentáltak 9–10. századi leleteket. A felgyűjtött leletanyag között olyan kivételes jelentőségű honfoglaló magyar jellegű tárgyak is vannak, amelyek napjainkig publikálatlanok. A Kubán-vidéki Krasznodar és a Fekete-tenger keleti partvidékén található Anapa városok (RU, Krasznodari járás) múzeumi raktárainak mélyéről előkerült lelet-együttesek olyan aranyozott ezüst palmetta-díszes szablyákból, övdíszekből, dudoros gyűrűkből, aranyozott ezüst hajfonatkorongból és lemezes tarsolyból állnak, amelyek a 9. század végén a honfoglaló magyarok vezető rétegének viseleti tárgyaival azonosak, velük egy műhelykörben készülhettek, és legközelebbi párhuzamaik is kizárólag történelmi hazánk területéről ismertek.

2. Az anapai múzeum (RU, Krasznodari járás) honfoglaló magyar jellegű leleteinek (aranyozott bronz szerelések szablya, palmetta-mintás aranyozott bronz övdísz, palmetta-mintás aranyozott ezüst hajfonatkorong, aranyozott bronz tarsolyfüggesztő) relatív kronológiája (Gáll Erwin munkája)

Bár a térségben komoly problémát jelent az illegális műkincs-kereskedelem (a 2016-ban dokumentált legérdekesebb lelet-együttesek java része is az illegális műkincspiacról került hatósági lefoglalás után múzeumba), egyre bővül azoknak a lelőhelyeknek a száma is, ahol szakszerű régészeti feltárás folyt.² Tanulságos volt a grozniji látogatás is, ahol az újonnan épült Csecsen Nemzeti Múzeumban a V. B. Vinogradov által az 1980-as évek elején már publikált Martan Ču-i katakombasírok honfoglaló magyar jellegű leletei (VINOGRAĐOV 1983, 211–220.) közül csak a veretes tarsolyt sikerült eredetiben tanulmányozni. A többi tárgy a pár évvel ezelőtti orosz-csecsen háború alatt az épületet ért bombatámadás miatt sajnos megsemmisült.

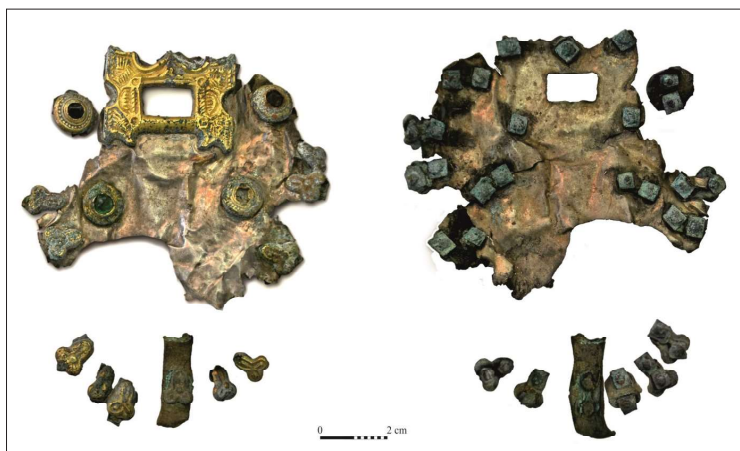

3. Veretes tarsoly Martan Ču 10. katakombasírijából (RU, Csecsenföld)

A 2016-os expedíció zárásaként a kutatócsoport tagjai bejárták a mai Bugyonovszk (Sztavropoli járás) melletti egykori „Magyar” nevű város területét is, és megörökítették azokat a kurgánokat, amelyek a mezőgazdasági munkálatok ellenére még ma is nagy számban sorakoznak a környéken.

A 2017. május 20–június 3. között szervezett expedíció tagjai Lezsák Gabriella régész, Gáll Erwin régész-történész és Avar Ákos orientalista voltak. A kutatóút résztvevői az Orosz Föderáció Észak-kaukázusi köztársaságai közül ezúttal a Kabard-Balkár köztársaság, Adigeföld és Ingusföld, illetve a Kubán vidék és a Sztavropoli hátság nagyobb múzeumait, régészeti gyűjteményeit tekintették át. A dokumentációs munka eredményeként Cserkeszk, Majkop, Nazrany, Krasznodar, Gelendzsik, Kiszlovodszk, Pjatigorszk és Sztavropol városokban a mintegy 1000 tárgyfoto mellett eddig közöletlen 8–11. századi leletanyagot is dokumentálhattak. A leletek között a palmetta-díszes aranyozott ezüst öv- és lószerszámdíszek, szablyák, és ékszerek jelzik, hogy a térség közvetlenül kapcsolódott ahhoz a kultúrkörhöz, amelyhez a honfoglaló magyarok is tartoztak. Az expedíció résztvevői az érintett múzeumi intézmények vezetőivel és szakembereivel arról is megállapodtak, hogy a területükön előkerülő honfoglaló magyar jellegű leletekről a jövőben teljes körűen tájékoztatni fogják a kutatócsoportot.

² Ld. pl. az Anapához közeli Andrejevskaja scele lelőhelyét: Novicsihin 2015, 99–111.

4. Az anapai Régészeti Múzeum (RU, Anapa, Krasznodari járás) unikális tarsolylemeze

Az expedíció tagjai 2017. május 31 és június 2 között Krasznodarban részt vettek egy háromnapos nemzetközi konferencián is, ahol a tavalyi Észak-kaukázusi kutatóút eredményeiről számoltak be. A kutatócsoport arra hívta fel a résztvevő oroszországi tudósok figyelmét, hogy a Kaukázus északi előtere mennyire fontos magyar őstörténeti szempontból, ezért együttműködésre buzdították a jelenlévő szakembereket. Megállapodtak abban is, hogy a közeljövőben közösen publikálják az eddig felgyűjtött honfoglaló magyar jellegű leleteket.

5. Palmetta mintás aranyozott ezüstszerelékű szablya a Kubán-vidékről (RU, Krasznodari Tájvédelmi Múzeum)

Már az első „ismerkedő” expedíció során előkerült leletek is azt igazolják, hogy a Kaukázus északi előtere és a Kubán-vidék a magyar őstörténet kutatás fontos területe lehet. Az itt előkerült honfoglaló magyar régészeti leletanyag még a kutatás e kezdeti állapotában is felhívja a figyelmet a térség jelentőségére. A Kaukázus és előtere a sztyeppe és a hegyvidék népessége között fennálló kulturális és gazdasági kapcsolatok színtere volt, ahol adott esetben kedvező lehetőség nyílt jelentős hatalmi-politikai képződmények kialakítására.

Az expedíció tagjai úgy vélik, hogy napjaink magyar őstörténeti kutatásának legsürgetőbb feladata a precíz anyaggyűjtés, és annak teljes körű feldolgozása, a történeti értékelést csak ezután lehet elvégezni. A magyar őstörténet kutatása jelenleg még messze van attól, hogy kielégítő választ tudjon adni az Urál-vidéki, illetve az Észak-kaukázusi, a Kubán- és a Pontus-vidéki régészeti anyag összefüggéséről, Kárpát-medencei kapcsolódásairól. Egy azonban biztosnak látszik: a magyar őstörténet kutatása többé már nem képzelhető el a Kaukázus térségében folytatott több tudományág – régészet, embertan, archeogenetika, néprajz, történettudomány, nyelvészet, etnomuzikológia – művelőinek szisztematikus feltáró munkája nélkül. A kutatócsoport ezért a jövőben is folytatni szeretné a helyszíni régészeti gyűjtőmunkát, főként azokra a területekre fókuszálva, ahová eddig nem jutottak el (pl. Dagesztán), illetve azokra a területekre, ahonnan eddig a legközelebbi párhuzamokat sikerült felgyűjteni (Kubán-vidék, Fekete-tenger keleti partvidéke, Észak-Oszétia, Csecsen- és Ingusföld).

IRODALOM

- ERDÉLYI 2008 = ERDÉLYI István: *Scythia Hungarica. A honfoglalás előtti magyarság régészeti emlékei*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008.
- M. LEZSÁK 2016 = M. LEZSÁK Gabriella: *Írott kútfők a magyar őstörténet kaukázusi kapcsolatairól*. In.: Gazda József et alii (szerk.): Kőrösi Csoma Sándor. Nyomok az időben. Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület. Sepsiszentgyörgy 2016, 282-292.
- 2017a: *A kaukázusi őshaza a tudományos kutatások tükrében*. In.: Gazda József et alii (szerk.): Kőrösi Csoma Sándor. Gyökereink. Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület. Sepsiszentgyörgy 2017, 53-75.
- 2017b: *A magyar őstörténet észak-kaukázusi vonatkozásai*. Valóság, 2017/8. 64-74.
- НОВИЧИХИН 2015 = НОВИЧИХИН, А. М.: Детские погребения средневекового могильника Андреевская шель. Историко-археологический альманах. Вып. 13. Армавир—Краснодар—Москва 2015, 99-111.
- TÜRK 2014 = TÜRK Attila: *A korai magyar történelem régészeti kutatása napjainkban. Perspektívák és teendők*. In.: Magyar őstörténet. Tudomány és hagyományörzés. Szerk.: Sudár Balázs és mások. MTA BTK MÓT. Bp., 2014, 19-30.
- VINOGRADOV 1983 = VINOGRADOV, V. B.: *Altungarische Parallelen zu einigen Gräbern des alanischen Gräberfeldes bei Martan-Cu*. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest) 35/1-2, 1983, 211-220.